

VI. Příslušnost.

Disciplinární právo trestní přísluší jenom těm důstojníkům (i důstojníkům vojenských lékařů), poddůstojníkům a vojenským úředníkům, kterým přikázán jest rozkaz nad určitou tlupou, sborem, branží, oddělené velitelství, ústav nebo úřad se zodpovědností za disciplinu a službu a odnáší se na všechny poddané v obvodu služebním; leč právo disciplinární spojeno jest s úřadem, nikoli se šarží. Právomoc trestní rozdílna jest dle rozsahu, ve kterém přísluší funkcionáři právo k rozkazování. Nejobmezenější právomoc trestní přísluší poddůstojníkovi (jakožto veliteli dopravy, transportu nebo veliteli oddělení samostatného — t. zv. detachementu); jest poddůstojník oprávněn jen uložití zostřené vězení až do 2 dnů. Nejširší právomoc přísluší veliteli pluku, pokud se týká lékařskému veliteli nemocnice posádky (v poli, v pevnosti nebo v záloze).

Od 15. června 1894 podléhá v disciplinárním směru velitelům vojenských lékařů i mužstvo i důstojnictvo branné moci a to všichni důstojníci zdravotní oddělení zdravotních, pokud tyto nyní zastávají pododdělení nemocnice posádky, důstojnictvo hospodářské, účetní důstojnictvo tlup, důstojnictvo vozatajské oddělení zdravotních, dále v nemocnicích posádek, v nemocnicích polních, pevnostních a záložních všichni nemocní důstojníci od podplukovníka dolů (při nemocnicích takových v Lublani a Innomostí od praporečníka dolů), v nemocnicích tlup důstojníci přikázání k ústavům těm a všichni nemocní důstojníci od setníka, pokud se týká, nadporučíka dolů. Kdežto nyní veliteli nemocnice posádkové (polní atd.) přísluší nejširší právomoc trestní, má představený lékař úřadů, velitelství a tlup toliko trestní právo jako velitel nesamostatného pododdělení a toliko nad podřízenými lékaři a nosiči poraněných a obvazů.

Disciplinární právo trestní mají konečně nad podřízeným mužstvem zásobovacím z úředníků vojenských toliko představení (zásobovacích skladišť) jmenovaní v bodu 675 řádu služebního.

Ministr války může v míru a ve válce již velitel samostatně operujících sborů udělit vyšší právomoc trestní oněm funkcionářům, kteří mají menší právo trestní, nežli velitelé tlup (pluků atd.), a vůbec udělit trestní právomoc oněm funkcionářům, kterým právomoc taková jinak nepřísluší.

Právo domácí viz Prohlídka domovní.

Právo domovské.

I. Pojem a význam.

Práve domovským v objektivním slova smyslu rozumí se soubor oněch norem, které upravují poměry zakládající se na příslušnosti jednotlivce k některému svazku obecnímu, kdežto v subjektivním slova smyslu rozumí se tím soubor práv vyplývajících z příslušnosti k jisté obci. Právo domovské upraveno bylo v Rakousku naposledy zákonem ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z., pokud se týká, zákonem ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z. Před tím došly ovšem poměry domovské jakéhosi — byť jen částečného — upravení v různých zákonech, avšak nikdy ex professo, nýbrž jen příležitostně, při spořádání jinakých veřejnoprávních poměrů. V té příčině sluší zvláště vytknouti nejvyš. rozh. ze dne 16. listopadu 1754, č. 365 o postrku tuláků a žebráků, a konskripční patent ze dne 25. října 1804, sv. XXIII. sb. zák. pol., provisorní zák. ze dne 17. března 1849 a zák. ze dne 24. dubna 1859.

Již z výpočtu tohoto na jevo jde, že příslušnost k určité obci pro Rakousko má nemalý význam v různých veřejnoprávních směrech, a že jmenovitě oprávnění domovské nespadá v jedno s nárokem na chudinské zaopatření. Tím vchází instituce práva domovského v Rakousku v přesný rozdíl od soustavy t. zv. podpůrného bydliště, dle které vstupuje jednotlivec k obci jen potud v právní vztahy, pokud schudna může nárok vznést, aby se mu od této obce dostalo chudinského zaopatření. Toto chudinské zaopatření jest ovšem podstatným obsahem práva domovského; avšak kromě toho prýští z práva domovského ještě další oprávnění, zvláště právo směti vždy a za všech okolností nerušeně bydleti v obci domovské.

O ceně obou těchto různých soustav nesnáší se theorie. Když r. 1894 předložena byla osnova zákona na úpravu některých ustanovení o právu domovském, bylo učiněno u příležitosti té prohlášení o obou soustavách ve stručné, přehledné formě toho asi obsahu, že není příčiny, uchylovati se od soustavy domovské v Rakousku zavedené a tvořící základ mnoha jiných ustanovení zákonných a přijati soustavu podpůrného bydliště zavedenou jmenovitě v říši Německé. Motivy k osnově zmíněné poukazují zvláště k tomu, že právo domovské propůjčuje jednotlivci (individu) vědomí stálosti a napomáhá svobodě stěhovací, ježto osoba mající právo domovské může býti připuštěna do kterékoli jiné obce beze vší závady následkem záruky, kterou jí poskytuje její obec domovská. Obec domovská má prý závažný zájem na tom, aby příslušníci její neschudli, kdežto podpůrné bydliště zmenšuje snahu zabrániti schudnutí. S názorem tímto nelze ovšem vážně souhlasiti. Zvláště při dnešním útvaru práva domovského, kde stálý pobyt a domovské právo v četných případech jsou různé, ztrácí se v celku význam obce domovské úplně, a svazek jednotlivce s obcí jest tak volným, že si ho mnozí vůbec ani vědomi nejsou. V této příčině značí nynější právo domovské rozhodný krok nazpět vůči shora vypočítaným ustanovením o právu domovském, jmenovitě proto, že se upírá delšímu pobytu v některé obci jakýkoli význam pro nabytí práva domovského v obci této. Jakousi nápravu zjednal však cit. již zák. z r. 1896 č. 222 ř. z. (viz níže).

Vůbec má do sebe zajímavost nemalou sledovati, jak uchylováno bylo od tohoto principu, který zejména v cís. nař. ze dne 1765 došel plného výrazu. Kdežto provisorní obec. zák. z r. 1849 spojuje se 4letým pobytem bez pasu v některé obci nabytí příslušnosti v této obci, přiznává obec. zákon z r. 1859 pobytu takovému pouhý titul a žádá k nabytí příslušnosti výslovné přijetí (od obce). Zákon o právu domovském z r. 1863 nezná ani tohoto ustanovení, nýbrž zůstává přijetí do svazku obce úplné libovůli obce. Pochopitelno jest, že za takových okolností touženo bylo hlasitě po nové úpravě zákonodárství domovského a došlo tak ku změně obsažené v zákonu ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z.

Předkem budiž však dogmaticky promluveno o platném zákonu domovském na základě ustanovení zákona o domovském, právu z r. 1863. Zákon tento zrušil všechna dřívější ustanovení o právu domovském a mají tudíž ustanovení ta jenom potud svůj význam, že podle § 49 potvrzávají práva domovská nabytá dnem působnosti zákona z r. 1863 dle starších předpisů tak dlouho, pokud nepominou dle ustanovení zákona nyní platného.

II. Obsah a objem práva domovského.

Ten, kdo má v některé obci právo domovské, tedy jest do ní příslušným, má právo

1. na nerušený pobyt v této obci;
2. žádati za podmínek zákonných na obci opatření chudinské.

ad 1. Jakkoli základními zákony státními zaručena jest osobě svoboda stěhování a každý občan státní může zvoliti na kterémkoli místě území státního pobyt svůj a bydliště, může přece za určitých podmínek zákonných jednotlivci býti pobyt na určitém místě zakázán; tak zejména nastoupí-li podmínka čl. III. zák. ze dne 5. března 1862, č. 18 ř. z. a pak z důvodů trestných. Naproti tomu nelze jednotlivci za žádných okolností zamezovati pobyt v obci domovské. I vstupuje tudíž jednotlivec s obcí v obdobný poměr, jako státní občan s celým státem: jako občan má neporušitelné právo na pobyt v území státním, tak přísluší obdobné právo osobě používající domovského práva oproti obci domovské. Spojuje tudíž jednotlivce s obcí domovskou pevná, veřejnoprávní páska.

ad 2. V této příčině odkázati jest na zákonodárství chudinské.

Místně zabírá právo domovské celý rozsah území obecního. Sloučí-li se tedy dvě obce v jednu, nebo rozšíří-li se jedna obec částí obce jiné, rozvine se domovské právo, které dosud příslušelo jenom v jedné části obce takto zvětšené, samo sebou na celý rozsah zvětšené obce (§ 3). Rozdělí-li se však obec nějaká ve dvě nebo více obcí, nebo přivtělí-li se jen část její k obvodu obce jiné, přikáží se oprávněné osoby těchto obcí i všichni jich nástupci v právu domovském oné obci se svým právem domovským, která jest v držení onoho obvodu, kde bydlili v době rozdělení, pokud se týká, přivtělení, nebo — jestliže se nezdržovali v době této již v obci — rozhoduje ten obvod, ve kterém bydlili před odchodem svým. Nelze-li ustanovení tohoto užití, rozhoduje ono bydliště, které naposledy v obci měla osoba, jejíž nástupci v právu domovském mají být přiděleni. Není-li tu nijakého vodítka a příslušné obce nějakým způsobem věc nespořádají, rozhodují politické úřady přikážíce osobu některé z (proucích se) obcí (§ 4).

III. Nabytí a změna práva domovského.

§ 2 stanoví zásadu, že každý občan státní má míti v některé obci právo domovské, avšak právo domovské že mu může příslušetli toliko v obci jedné. Mimo to jest státní občanství nezbytnou podmínkou nabytí práva domovského v některé obci území státního. Práva domovského nabývá se:

1. právem samým (*ipso iure*) a
2. propůjčením.

ad 1. *Ipso iure* nabývá se práva domovského:

a) narozením. Nabývajíť domovského práva manželské dítky v té obci, ve které má právo domovské jich otec v době jich narození, nebo — zemřel-li dříve — v té obci, ve které měl právo domovské v čas smrti své. Nemanželským dítkám přísluší právo domovské v oné obci, ve které má právo domovské jejich matka v čas slehnutí. Legitimované, nesvéprávné dítky nabývají práva domovského v té obci, ve které má právo domovské otec jejich v čas legitimace. Adopce a pěstounství nezakládá práva domovského (§ 6). Nastanou-li změny v domovském právu rodičů, následují manželské a legitimované dítky svého otce a dítky ne-

manželské matku, ač-li nejsou svéprávní. Svéprávné dítky mají své právo domovské v oné obci, ve které přísluší jim právo domovské v čas nabytí svéprávnosti. Nemanželské dítky, které nebyly legitimovány provdáním matky, podržují dosavadní právo domovské, třeba nebyly v čas provdání matčina svéprávnými (§ 12).

b) Provádáním. Ženy nabývají provdáním práva domovského v té obci, ve které má jich manžel právo domovské (§ 7). Nastanou-li změny v tomto právu domovském, následuje žena manžela, pokud nebyli soudně rozvedeni, a podržuje i jako vdova právo domovské v té obci, ve které měl právo domovské manžel v době smrti své. Soudně rozvedené nebo odloučené ženy podržují domovské právo, které měly v čas soudního rozvodu nebo odloučení. Je-li některé manželství prohlášeno za neplatné, vrací se žena do domovských poměrů, ve kterých byla před sňatkem (§ 11).

c) Dosažením veřejného úřadu: Definitivně zřízení úředníci dvorští, státní, zemští a definitivní úředníci fondů veřejných, duchovní a veřejní učitelé nabývají nastoupením svého úřadu (nikoli tedy pouhým jmenováním — rozh. správ. soud. dv. ze dne 2. července 1881, č. 1135) práva domovského v oné obci, ve které jim vykázano bylo stálé sídlo úřední (§ 10), a to i tehdy, když má úředník opatrovati tam státní službu jen provisorně (rozh. ze dne 3. září 1880 č. 845).

ad 2. O žádosti za přijetí do svazku domovského rozhoduje s vyloučením každého odvolání toliko obec a to dle volného uvážení svého. Avšak přijetí ve svazek obce nesmí býti obmezeno ani na určitý čas, ani nelze ho udělit za výminky nesrovnávající se se zákonnými následky práva domovského, a každé takové obmezení nebo výminka podobná má býti pokládána za neplatnou a nedoloženou (§ 8). Za výslovné přijetí ve svazek domovský zavést lze poplatek a, pokud se týká, zvýšiti stávající poplatek takový lze jedině na základě zákona zemského. Poplatky takové plynou do obecní pokladny (§ 9).

IV. Ztráta práva domovského.

Práva domovského se pozbývá:

1. Ztrátou občanství státního (§ 15): Musí-li být osoba taková podle smluv státních opět přijata, nebo vrátí-li se do tuzemska ku pobytu a nelze docílit, aby přijata byla státem jiným, vstupuje opět v ono právo domovské, které měla před ztrátou občanství státního (§ 16).

2. Nabytím práva domovského v obci jiné: zřekne-li se tedy kdo práva domovského v některé obci, nemá to účinku potud, pokud osoba zřikající se nenabude práva domovského jinde (§ 17).

V. Zvláštní předpisy vytýká zákon o bezdomovcích, t. j. o takových osobách, jichž právo domovské nelze prokázati v době, kdy se o jich právu domovském jedná (viz o tom čl. »Bezdomovci«).

VI. Listem domovským prokazuje se, že komusi přísluší v určité obci právo domovské (§ 32). List tento vyhotovuje se bezplatně dle vzorku (formuláře) zákonem předepsaného a nesmí se oprávněnému odepřiti (§§ 33 a 34), jinak může být obec politickým úřadem okresním ku jeho vyhotovení přidržána (§ 42). Ku platnosti listu domovského vyhledává se přitíštění pečeti obecní (§ 33). Udělený list domovský prohlásiti lze za neplatný, prokáže-li obec, že majitel listu domovského v době, kdy list byl vyhotoven, měl domovské právo v některé jiné obci (§ 35). Je-li tedy někdo v držení listu domovského, zakládá se tu relativní (překonatelná,

vyvratitelná) domněnka práva domovského; leč vyvrátiti lze tuto domněnku nikoli prokázáním, že osvědčeného práva domovského tu v čas sdělení listu domovského nebylo, nýbrž jediné důkazem, že v této době příslušné osobě domovské právo v obci jiné příslušelo. Výrokem o neplatnosti určitého domovského listu nezakládá se nějaká změna v domovském právu majitelově, nýbrž konstatuje se jen, že nepozbyl domovského práva dříve jemu přísluševšího (rozh. ze dne 4. března 1881, sb. »Budwinski« č. 1033). Domovský list podléhá kolku 50 kr. (p. s. 116 *bb*), žádost o vystavení listu domovského jest kolku prosta (rozh. min. fin. ze dne 28. srpna 1850 č. 23362).

VII. Příslušné úřady.

Ku projednávání a rozhodování záležitostí týkajících se práva domovského povolány jsou úřady politické (§ 36); tyto úřady mají zvláště též v případě sporu rozhodnouti o bytí nebo nebytí práva domovského, při čemž však vyhrazeny jsou rozhodnutí soudů případné otázky práva civilního, jako ku př. o manželském nebo nemanželském zrození (původu) dítěte (§ 37). Politický úřad okresní může rozhodovati o sporném právu domovském jen potud, pokud se tím uznává jistá obec jeho okresu za obec domovskou. Shledá-li politický úřad, že právo domovské komusi v určité obci přísluší, která leží v obvodu správním jiného okresního úřadu, má se obrátiti na tento úřad. Souhlasí-li oba okresní úřady v nálezu svém, mají u vzájemném srozumění věc vyřídit. Nedocílí-li se shody, jest projednání předložiti představenému politickému úřadu zemskému, který o tom rozhodne, jsou-li mu oba úřady podřízeny; jinak dohodne se se zemským úřadem nadřízeným pol. okresnímu úřadu druhého. Dohodnou-li se zemské úřady, vyhotoví se nález jich, v opačném případě vyhledává se rozhodnutí ministerstva vnitra (§ 40). Ve věcech domovských nelze připustiti mimořádných revisních rekursů proti dvěma souhlasným rozhodnutím (§ 14).

VIII. Reforma práva domovského (zákon ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z.).

1. Výslovného přijetí ve svazek obecní nemůže odepřít obec pobytu onomu rak. občanu státnímu, který po dosažení svéprávnosti dobrovolně a nepřetržitě se zdržoval v určité obci po deset let, která předcházejí žádosti za právo domovské.

2. Žadatel nesmí dále za této ustanovené lhůty pobytu připadnouti za obtíž veřejnému zaopatření obce. Za úkony chudinského zaopatření se nepokládá, byl-li kdo osvobozen od školného za své děti do školy chodící, dále požívání nadace, a konečně podpora na čas poskytnutá (§ 2 cit. zák.).

3. Nárok na výslovné přijetí do svazku domovského jsou oprávněni ku platnosti přivést netoliko osoba dotyčná sama, pokud se týká, její nástupci v právu domovském (t. j. osoby, které dle §§ 6, 7, 11, 12 a 13 zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 odvozují své právo domovské od osoby oprávněné), nýbrž i dosavadní obec domovská; každá obec domovská jest povinna vyrozumět dosavadní obec domovskou o přijetí některé osoby do svazku domovského (§ 3 cit. z.).

4. Cizozemci a osoby, jichž občanství státního nelze prokázati za podmínek v § 2 uvedených, nabývají nároku na slib, že budou přijati ve svazek domovský některé rakouské obce; skutečné přijetí jich nastává, nabudou-li osoby tyto rakouského občanství státního (§ 5 cit. zák.).

5. Opomene-li obec pobytu rozhodnutí o vzneseném nároku na přijetí ve svazek domovský, pokud se týká, o jeho přípověď do 6 měsíců počítaje dnem, kdy nárok vznesen byl, povolán jest k rozhodnutí představený úřad politický. Úřad tento rozhoduje též při odvolání, odepře-li obec pobytu přijetí do svazku obecního, pokud se týká, přípovědi jeho (§ 6 a též §§ 2—4, 5 cit. zák.).

6. Zákonem tímto z r. 1896 zrušují se §§ 8, 9 a 10 zák. ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z.

Právo dvorské.

I. Pojem, význam a dějinný vývoj.

Selský stav v sobě zahrnuje onu třídu venkovského obyvatelstva, jehož bezprostředným a výhradním zaměstnáním jest polní hospodářství a průmysl s tímto spojený. Hospodářský majetek, který slouží selskému stavu k výživě, a na němž provozuje se polní hospodářství a hospodářské živnosti, sluje selským statkem. Selské statky mají jak v politickém tak v hospodářském směru pro rozvoj života státního veliký význam. Neprávem spatřuje se tudíž ve zdravém selském stavu jeden z nejpevnějších základů státu, a význam selského stavu stoupá s kulturním vývojem země. Selský stav byl za všech dob nejkonservativnějším elementem státu a osvědčil začasté větší sílu odporu než ostatní kategorie obyvatelstva, poněvadž on se může ve vyšším stupni omeziti, jelikož mu půda vždy poskytne dostatečné výživy.

V novější době jest selským statkům bojovati jednak s hospodářskou krizí jednak s konkurencí parcelového hospodaření. Čím více ceny pozemků následkem kulturního rozvoje stoupají, tím více vystupuje v popředí snaha, pozemky zmenšiti a půdy s vynaložením více práce a kapitálu ve vyšší míře využítkovati. To má však za následek, že selské statky se rozbíjí, aby se při vzrůstajícím počtu obyvatelstva větší poptávce vyhovělo. Ceny menších pozemků jsou vždy značně vyšší než větších, poněvadž jest na ně vždy daleko větší počet kupců než na tyto.

Státní správy musely tudíž učiniti opatření k udržení selských statků i ceny jejich; avšak o tom, jaké zásady by se tu měl stát přidržeti, strhl se v theorii tuhý zápas. Schäffle a Lorenz ze Steinu vyslovili se pro to, aby k udržení a k ochraně před pozbytím ceny selských statků bylo cestou zákonodárnou o to postaráno, aby byly vydány zákazy hypotekárního zavazení pozemku za nedoplatky kupní a dědické. Náhledu tomuto se právem odporuje, jelikož v naší době nelze rolníka od hypotekárního úvěru zrazovati. Spíše jest třeba učiniti taková zákonná opatření, jimiž se volný pohyb selských statků nestěžuje. — Rakouské zákonodárství mělo již od nejstarších dob na zřeteli integritu a pokud možná nedělitelnost selských statků a připustilo tudíž při zákonné dědické posloupnosti v zájmu selského stavu a selských statků speciální ustanovení, jež dle § 761 o. o. z. obsahují zákony politické.

Tyto zvláštní předpisy měly za účel při zákonné posloupnosti nedělitelnost majetku pozemkového a při nastupování resp. převzetí selského statku přednost dědiců mužských před ženskými, starších před mladšími. Již patentem ze dne 3. dubna 1787 č. 658 sb. z. s. byl učiněn pokus zavést všeobecný řád postoupnosti pro selský stav ve veškerých dědičných zemích německých.